

Entrevista a Cèlia Amorós, feminista i catedràtica de filosofia

La igualtat, una qüestió de justícia

Cèlia Amorós, catedràtica de filosofia a la Universitat Complutense, s'ha destacat per les seves aportacions al feminisme des de la filosofia. El feminisme a les portes del segle XXI és tot un repte. Cèlia Amorós, en aquesta entrevista, aclareix algunes incògnites.

A Cèlia Amorós no és fàcil veure-la pels carrers de València, la ciutat on va néixer. Tot i així sempre que pot s'hi deixa caure. València és una de les seves referències vitals importants. Feminista i catedràtica de filosofia de la Universitat Complutense de Madrid viu des de fa anys a la capital d'Espanya.

La seva carrera és sòlida. El seu rigor professional té la mateixa aurèola que encara recorden els seus companys d'universitat. Una aurèola d'intel·ligent, de persona equilibrada que no li impedia marcar línia a la universitat, fos a dins del claustre o a fora, a l'entorn d'uns vins a *Casa Amadeo*.

El seu llibre més conegut *Hacia una crítica de la razón patriarcal*, publicat en 1985, s'ha reeditat perquè encara és una referència indispensable per al feminisme. També és autora de *Sören Kierkegaard o la subjetividad del caballero* i de *Mujer, participación, cultura, política y Estado*. Actualment està preparant un nou llibre.

—¿Quina és la seva relació actual amb València?

—Entranyable. Encara que tinga la meua activitat a Madrid, València és un punt de referència que no he perdut mai. Vaig viure ací fins a l'any 1976 i tinc ací la meua família i amistats entranyables.

—¿Viure i treballar a Madrid és un exili intel·lectual?

—No, va ser per les circumstàncies. No em van renovar el contracte quan era PNN a la Universitat de València. Després, quan vaig traure l'oposició, resultà que la plaça que m'adjudicaren va ser la de la Universitat a Distància de Madrid, després vaig traure l'oposició de la Universitat Complutense de Madrid i les coses vingueren rodant d'una manera que la meua instal·lació a Madrid va ser irreversible.

—Fem l'entrevista molt prop de la Universitat, ¿quins records li porta aquest paisatge?

—Em porta moltes evocacions dels anys seixanta. Recorde quan vam cantar allò dels miners d'Astúries. Era l'única dona amb un grup d'homes i això va cridar molt l'atenció. Aleshores no era massa corrent que les dones tingueren cap tipus de protagonisme en activitats polítiques.

També recorde que per ací estava *Casa Amadeo*, on després de les classes anàvem a beure vi els qui érem els estudiants antifranquistes d'aleshores. Tota aquesta zona del carrer de la Nau era molt nostra, era on ens passàvem la major part del dia.

—Vostè és més coneguda com a feminista que com a filòsofa. ¿M'equivoco?

—Tracte de ser filòsofa feminista. Per a mi han convergit els interessos feministes i la reflexió filosòfica de tal manera que formen una unitat.

—¿El seu primer pas cap al feminisme és fruit d'una experiència vital o en canvi correspon a un procés intel·lectual?

—Les dues coses. Per una banda el feminisme ve sempre d'una experiència biogràfica. Si no t'han marcat biogràficament unes determinades experiències és difícil tenir una motivació feminista. Però també aquesta experiència requereix una elaboració intel·lectual. Si només tens l'experiència t'ix un feminisme visceral, intuïtiu, no elaborat. Si no es té més que lectures, el feminisme resultant és abstracte i desmotivador.

—¿Vostè se'n recordaria del primer moment de consciència?

—Mai no és un moment puntual. Per a mi va ser molt important una lectura que vaig fer durant la meua adolescència, es tracta del llibre emblema *El segon sexe* de Simone de Beauvoir, que naturalment em va obrir els ulls. Per altra banda, quan ja era a la universitat, em va colpir el llibre de Betty Friedman, *La mística de la feminitat*.

—¿I de l'experiència personal?

—Vaig tenir una experiència familiar amb molts contrastos. Jo no sóc, en absolut, filla d'una mare oprimida. Ma mare és una dona no feminista, jo diria antifeminista. Ella s'ha preocupat perquè les coses li anaren bé però la solidaritat amb les altres dones no l'ha sentida. Això sí, ha estat una dona anticonvencional. Ella va fer les oposicions al registre en una època en què això no era en absolut corrent. Però, per una altra banda jo veia unes altres dones, les meues ties, que vivien absolutament en funció dels homes de la família i em transmetien uns missatges molt convencionals. L'elaboració d'aquesta barreja la vaig fer molt més tard.

Per a mi, el fet que la dona havia de tenir una independència i que no s'havia d'estar a casa, van ser evidències molt primerenques. Però, al mateix temps, això no em feia plantejar-me les contradiccions que suposava compaginar aquesta independència amb un matrimoni convencional.

—¿I el matrimoni convencional entra en contradicció amb aquests principis?

—Naturalment. És impossible ser feminista i tenir un matrimoni convencional. Evidentment és perfectament compatible ser feminista i tenir una relació de parella igualitària o que lluite per ser-ho. El matrimoni convencional està muntat sobre la base claríssima de l'hegemonia masculina. L'equilibri no és impossible, però sí que és difícil, perquè va a contrapèl.

—¿En la dècada dels noranta el matrimoni convencional continua sent la norma?

—Continua sent el que marca la tendència general.

—¿El feminisme està en hores baixes?

—No. Dins el pensament crític, el feminisme és cada vegada més un referent fonamental i un element vertebrador. Potser el feminisme estiga de baixa com

a moviment social, en relació amb els anys 70, però és que els paràmetres són diferents als actuals. S'ha de comparar magnituds comparables. A l'estat espanyol hi ha una atonia general. Dins aquesta atonia crec que el feminisme és un dels moviments socials que té més bona salut.

—*El que li volia comentar és que mentre sembla que disminueix la militància hi ha més espais de llibertat per a la dona.*

—El que no s'ha assumit és la militància en els *-ismes*. A moltes dones de vint anys no els interessa directament perquè no està de moda —encara que no pot ser mai una moda una tradició emancipatòria de tres segles—. Ara tu, a aquestes mateixes dones, els fas un test de feminisme mínim i et diran que estan d'acord amb aquests pressupostos. A més, per a moltes d'elles hi ha adquisicions per les quals no han hagut de lluitar, les tenen per la lluita d'altres generacions.

Alumnes meues es van quedar bocabades quan els vaig contar que jo de novençana tenia un passaport de parella i que no podia eixir fora del país sense el consentiment del meu marit. D'això no fa tant de temps, només vint anys. Ara, això, a les adolescents els sembla ciència ficció.

—*De tot el que s'ha adquirit, de tot el que ha canviat, ¿en faria una valoració positiva?*

—La faria regular.

—*¿Només regular?*

—No hem de perdre la visió prospectiva dels canvis però, per a qui ha lluitat, els canvis són pocs. A més, respecte del que hauria de ser una situació d'equiparació encara estem en bolquers. Les dades parlen per elles mateixes. Mentre les dones tinguem el 10% de la riquesa de la terra —i això són dades del OIT, font poc sospitosa de feminisme— ningú no pot donar-se per satisfet. Mentre només l'11% dels llocs de responsabilitat del món recaiguen sobre dones es pot dir que estem fora de l'espai públic. Queda molt per fer. No s'ha aconseguit una Llei de l'Avortament i una aplicació d'aquesta mínimament acceptable. Pel que fa a la presència de la dona en el món del treball, encara estem per baix de la mitjana de la CE...

—*València ha tingut dues alcaldesses en poc temps. ¿Com valora aquest fet?*

—No crec que siga un fenomen simptomàtic. La presència de les dones en la vida municipal no és un índex diferen-

cial especialment qualitatiu. Efectivament, les administracions municipals, els ministeris d'Educació i Benestar Social són els guetos femòcrates. Són els primers àmbits que deixen feminitzar perquè són els més devaluats en política. No són centres neuràlgics de les decisions. Tot i això, no vull subestimar

VICENT A. JIMÉNEZ

“Igualtat és equipotència, bàsicament és igualtat en el poder.”

aquest fenomen, però tampoc no pense que hagen de repicar les campanes.

—*¿Per a la igualtat és imprescindible que les dones ocupen llocs de poder?*

—Si la igualtat no comença per la igualtat en el poder i en la presa de decisions, no es pot dir que existeix. Igualtat és equipotència, és igualtat en el poder, bàsicament.

—*¿Per a aconseguir aquesta igualtat*

VICENT A. JIMÉNEZ

“Sense lluita no s'ha aconseguit mai un mil·límetre d'equiparació.”

és necessari que les dones es converteixin en superwomen o, el que és el mateix, que hagen de ser les millors a casa i a la feina? ¿Ser superwoman és un fracàs o és un triomf? ¿És un pas necessari?

—Ser *superwoman* naturalment no és un fenomen desitjable, però, en canvi, és

un fenomen necessari. La dona no ha tingut un altre camí per a accedir a la igualtat que la *superwomanitat*. Perquè els homes accepten les tasques domèstiques al cinquanta per cent, les dones han de tenir un treball remunerat igual que ells. Si no, ¿amb quina legitimació ho podrien fer? Evidentment jo puc dir-li a Pepito que pose els macarrons a taula si guanye com ell, però no li ho puc dir si guanye menys, perquè fins i tot guanyant igual és difícil. La condició *sine qua non* és que guanye el mateix.

En aquest sentit les dones que han estat pioneres han hagut de patir en les seues biografies un preu molt alt per la doble batalla. Una batalla per fer-se un lloc públic i una batalla per l'equiparació domèstica. Aquesta doble batalla representa un cost afectiu important, sobretot, repetesc, per a les pioneres. Perquè aquesta generació es normalitze fan falta generacions senceres.

Jo recorde que quan era novençana el fet que el meu marit fera el cafè i jo em quedara asseguda, després de dinar, era un autèntic acte de militància. Això em causava vertaderes tensions amb la meua sogra i un gran desgast personal. En canvi ara, que l'home serveisca cafè és habitual en moltes llars. El que abans era avantguardisme ara és una obvietat.

—*¿Però aquest desgast, el paga la dona sempre?*

—Jo no veig cap altre camí possible. S'ha parlat molt del malestar de l'emancipació, però és que l'emancipació no és un camí de roses. Qui haja pensat el contrari està en la lluna. Sense lluita no s'ha aconseguit mai ni un mil·límetre d'equiparació. No ens han donat res. Aquestes coses, evidentment, són una llarga travessia pel desert.

—*¿Patir aquest malestar, el desgast de ser una dona perfecta, no està provocant constantment la deserció dels plantejaments feministes d'algunes dones?*

—El malestar de l'emancipació des del punt de vista teòric va unit a totes les teories del feminisme de la diferència. El feminisme de la diferència ve a dir que per la via de la igualtat, en qualsevol cas les dones sempre ho faran pitjor, i per tant que la via d'equiparació amb l'home ha de ser una altra. Però encara no he aconseguit que em diguen quina és.

Elles tenen clar que no volen pagar aquest preu. Ara, el problema és quin cost es paga si no es passa pel camí de la contrastació en el terreny de la igualtat. Per a mi es paga un cost molt més elevat, és el preu, en definitiva, que la dona

torne al seu lloc i que porte roba diferent. El malestar en l'emancipació és d'alguna manera una forma de dissuasió perquè la dona no continue en la seua lluita per la igualtat.

D'alguna manera quan es teoritzava tot això, s'està teoritzant una obvietat i és que efectivament el patriarcat no és una broma, és una realitat.

—*¿Ser feminista és incòmode?*

—Anar de feminista pel món es fa una autèntica tabarra, perquè és haver d'incidir constantment sobre l'obvietat. I fer incidència sobre l'obvietat acaba per far-tar. Això és malestar, però en la no-emancipació, com diu una amiga meua, només hi ha plors i apretar les dents. Per a mi el que seria estrany és que em parlaren de benestar en l'emancipació.

—*¿Però aquesta claudicació de les dones és real?*

—Per part d'algunes dones hi ha una certa claudicació i aleshores diuen que la lluita és supèrflua perquè tots els homes tenen assumida la igualtat, i elles saben que això és mentida. Més tard o més prompte acabaran per trobar una altra vegada una pedra dins la sabata. Dir això és llançar tinta de calamar.

—*En aquest número es fa referència a unes declaracions de García Márquez on l'escriptor diu que l'única perspectiva per al 2000 és que les dones tinguin el poder perquè són les úniques que poden canviar el món. ¿Les dones tenen uns valors diferents dels dels homes? ¿Poden salvar la humanitat?*

—El problema de la dona en el poder preferesc plantejar-lo en termes de justícia i no en termes d'una vida millor. Per a mi, encara que les dones ho férem igual de mal que els homes, tindríem el mateix dret a tenir la part de poder que ens pertoca. Dic part, perquè si ens possem maximalistes ara ens tocava tot a nosaltres. Però com som gent moderada no anem a donar la volta a la truita, anem a deixar-los la meitat. Un detall, que per altra banda, ells no han tingut mai amb nosaltres en cap sentit.

Respecte a si les dones tenen uns valors diferents, en sóc escèptica. Si resulta que les dones portem uns valors alternatius, ¡quina meravella! Res no m'agradaria més que això, però no pense que les dones hàgem de donar un xec per anticipat.

Si em preguntes si les dones van a can-

viar el món, et diré que no ho sé. No tenen més obligació que qualsevol altre a fer-ho. En canvi sí que sé que ens correspon el 50%. Per a mi els plantejaments de justícia són cartesians, nítids, clars... I jo sóc molt cartesiana, per tant anar mig i mig em sembla la qüestió essencial.

—*¿En aquest procés d'igualtat la maternitat quin paper ocuparia?*

—La maternitat serà un aspecte del projecte vital de la majoria de les dones. L'experiència prova que un percentatge significatiu de dones en alguna etapa de la seua vida s'ho plantegen i moltes es queden frustrades.

¿Fins a quin punt és la maternitat fruit d'una interiorització dels valors patriar-cals? ¿O la maternitat és només un aspecte estimulante en un projecte de vida i quan s'estima la vida es vol la reproduc-

Idees clares

Idees clares. Plantejaments lògics i racionals. No debades es defineix com a cartesiana. Sap separar el gra de la palla. No rebutja parlar d'allò que és quotidià i ho fa amb la mateixa precisió que faria un tractat de filosofia. Amable i afectuosa en el tracte, es guarda l'emotivitat a la butxaca. Com a bona cartesiana no es refia de les bones intencions. Es refia molt més dels plantejaments de justícia.

ció? Més difícil dir-ho, però jo constato que són estranys els casos de dones que conec que en alguna etapa de la seua vida no hagen desitjat tenir aquest projecte.

—*¿Vostè s'ha plantejat mai la dicotomia de tenir un fill o dedicar-se plenament a la vida professional?*

—No m'ho vaig plantejar. Em vaig quedar embarassada perquè així em va venir. El fet que el meu fill vinguera en un moment inoportú no em va produir un rebuig tan fort com per fer-me prendre la decisió d'avortar. M'ho vaig fer com vaig poder, afortunadament vaig tenir molta ajuda familiar i vaig tirar endavant. La meua solució no és universalitzable. Però, efectivament, van ser uns anys duríssims perquè vaig concentrar tot el més difícil de la vida en la mateixa etapa.

—*¿Aquesta pregunta se l'ha de fer una dona?*

—Clar que se l'ha de fer. Qualsevol persona que tinga un projecte de vida personalitzat amb uns objectius professionals, d'autonomia i independència i es plantege tenir fills, ha de mesurar molt el moment, el com i les condicions. Ha de saber amb quins compromisos per part de la parella, si és que ho fa en parella. I si ho fa sola ha de sospesar molt bé el que li cau al damunt. Tenir fills s'ha de fer conscientment perquè si no es poden pagar preus molt alts.

—*Però aquesta pregunta és molt dolorosa.*

—Evidentment, com totes les alternatives vitals on s'ha de triar. Aquesta és una d'aquelles opcions de la vida que et posen contra les cordes.

—*Vostè té una filla, abans parlava de la seua mare. ¿Li donaria alguna significació especial a la relació mare-filla?*

—No tinc cap teoria general sobre la relació mare-filla. No sóc psicoanalista, ni psiquiatra, ni psicòloga. Crec que hi ha moltes relacions mare-filla. La meua realció amb la meua mare no té res a veure amb la relació que tinc amb la meua filla. Conec molts tipus de relacions diferents, en aquest aspecte no seria molt nominalista. Hi ha molts teòrics que em semblen suggerents, però no em sent competent per a tenir una teoria. Ara, si vols que parle en termes de sociologia d'anar per casa, sembla que la majoria de les dones transmeten el seu rol a les filles. Això

és una obvietat.

—*Besneta de Ciril Amorós i ex-dona de Josep Vicent Marqués ¿Què li semblaria que la presentessin així?*

—No m'agradaria gens. No renege en absolut d'haver sigut la dona de Josep Vicent però no m'agrada que em presenten com a tal; a més, d'això, ja fa vint anys. De ser besneta de Ciril Amorós que vols que et diga, són coses que et vénen donades.

—*Potser per al lector d'aquesta entrevista descobrir que vostè ha estat dona de Josep Vicent Marqués pot fer-li pensar que vostè ha influït molt en el seu pensament.*

—Això ho hauria de dir ell. No és un assumpte sobre el que m'haja de pronunciar jo.

Assumpció Maresma